די אורח'ים אין דראָטשטשאַק

▫ ▫ ▫

ב אַ ע ר ק ו נ ג: צום ערשטן מאָל געדרוקט אין יאָר 1872.

א.

דער חזן.

אין יאָר טויזנט אַכטהונדערט און דרייסיק איז ערב שבת אינדערפרי, פרשה בהעלותך, אָנגעקומען אין דער שטאָט דוראַטשעסאָק אַ פּאַסאַזשיר מיט אַ קליין פורל און איז זיך פאַרפאָרן אין אַ באַזונדערן צימער פון דער גרעסטער אַכסניא אין דערדאָזיקער שטאָט. דער בעל־אכסניא האָט אים זייער שיין אָנגענומען, האָט אים געגעבן אַ ברייטן שלום־עליכם און האָט אים דערביי געפרעגט די געוויינלעכע יידישע פראַגע:

„פונוואַנען איז אַ ייד?"

„איך בין, — האָט אים יענער געענטפערט, — שטאָפּערקער חזן, ר' זונדל קרייעהאָן. איך פאָר אַרום אַצינד איבער דער מדינה, צו דאַווענען אין גרויסע קהילות. איך רעכן היינטיקן שבת צו דאַווענען אין אייער קהילה".

דער בעל־אכסניא, וואָס איז געווען אַ ייד אַ מנגן, איז גאָר נתפעל געוואָרן פון דידאָזיקע ווערטער, און האָט זיך אָנגערופן צום חזן:

„אויב אַזוי, טאָ מאַכט טאַקע נישט קיין שהיות און גייט גלייך אַריבער צום פרנס־חדש, ער זאָל אייך דערלויבן צו דאַווענען אין דער גרויסער שול. דאָ וועט איר שוין באַפרידיקט ווערן אויפן שענסטן אופן. אונזערע שטאָט־לייט מוזט איר וויסן, זיינען גרויסע בעלנים אויף נגינה און באַצאָלן פון דער ברייטער האַנט

יעדן חזן, וואָס ווייזט זיך אין שטאָט, און בפרט אייך, וואָס איר זייט אַ שם דבר. וואָרום ווער האָט עס נישט געהערט פון ר׳ זונדל דעם שטאָפּערקער חזן.״

באַקומען אַזאַ מין ענטפער פון בעל־אַכסניא, האָט זיך דער חזן שיין אָנגעטאָן און איז זיך אַוועק צום פרנס־חדש. קוים אָבער איז ער אַרויס פון דער אַכסניא און האָט זיך אַ ווייז געטאָן אין גאַס, איז געוואָרן אַ קאָך אין שטאָט, אַז עס איז געקומען אַ חזן אָדער אַ בעל־דרשן, און ער האָט זיך נאָכגעפרעגט ביי אַ פּאָר מענטשן און ביי אַ שניידער:

„וואו וואוינט דאָ אייער פרנס־חדש?״

און דערצו נאָך מיט אַ פאַרצויגענעם לשון.

און ווייל קיינעם פון די שטאָטלייט האָט זיך נישט געוואָלט בלייבן אַ לאַנגע צייט אָן די טשיקאַווע ידיעות וועגן דעם־דאָזיקן אויסטערלישן גאַסט, האָט זיך דער עולם אַ שאָט געטאָן צו דער אַכסניא*) נאָך ידיעות. אָבער נאָך איידער דער בעל־אַכסניא האָט געוויזן צו ענטפערן דעם נייגיריקן עולם, איז דערווייל אָנגעפאָרן אַ וועגל מיט אַ צווייטן אורח, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויך נעבן דער אייגענער אכסניא. דער־דאָזיקער אורח האָט אויסגעזען זייער חשוב, הויך און רונד געוואַקסן, דאָס געזיכט פול און רויט, ווי די זון פאַר איר אונטערגיין, מיט אַ גרויער, לאַנגער באָרד, אין אַ מאַנטל מיט ברייטע אַרבל, אין אַ קיילעכדיקן היטל, מיט אַ גאַרטל אונטערן נאָפּל און מיט אַ גרויסן ראָרשטעקן אין דער האַנט.

דערזען אַזאַ אורח, איז דער בעל־אכסניא אַרויס אים אַקעגן און האָט אים אָפּגעשטעקט שלום. האָט דער אורח געבעטן, אַז

---

*) דאָסזעלבע, וואָס אַ בצרזע איז אין אַ האַפּנשטאָט, איז אַן אַכסניא אין אַ קליין שטעטל. זי איז שטענדיק פול און פּאַק פון שטאָטישע ליידיקגייער, שדכנים, משרתים, שמשים, איזבאָרשטשיקעס, דאָזאָרעס, אַ קאַפּעטשקע שבורלעך, היינט גלאַט קרעמער־יונגען, אָפּצעהיטן אַן זורך אָדער אַ פּריץ, וואָס דאַרף עפּעס קויפן, און אַ מיינגע מעקלער פון פורן, וואָס זיינען אויך נישט גאַנץ ניכטער.

די אורחים אין דוראַטשעסאָק.

ער זאָל אים אָפּגעבן אַ באַזונדער צימער, ווייל ער וויל דאָ האַלטן שבת.

„איך וועט עס ביי מיר באַקומען, — האָט אים יענער געענטפערט און האָט געהייסן זיין יונג, ער זאָל אַריינטראָגן אין צימער דעם אורחס זאַכן — אַ שווערער סעפּעט און אַ היבש קעסטל מיט גרויסע רויטע אותיות: „ר׳ ברוך בעל־שם“. דערזען דידאָזיקע אויפשריפט, איז דער יונג באַלד אַריינגעלאָפן צו דעם באַלעבאָס און האָט אים איינגערוימט אין אויער, אַז דערדאָזיקער אורח איז אַ בעל־שם.

„אַ בעל־שם ?! — האָט אויסגעשריען דער בעל־אַכסניא, פאַרבייסנדיק די ליפּן, — אַזוי, זיינען נאָך פאָרט דאָ אויף גאָטס וועלט מענטשן, וואָס קאָנען ווייזן אַ שטיקל וואונדער. נו, טוט עס מיר הנאה, וואָס ער איז גראַדע צו אונז פאַרפאָרן. אזויאַרום וועט שוין מיין ריוועטשע נישט באַדאַרפן פאָרן אין אַן עק וועלט !“

דידאָזיקע בשורה האָט ער באַלד אָנגעזאָגט זיין פרוי און יענע איז אַריינגעפאַלן אין אַזאַ שמחה, פּונקט ווי זי וואָלט שוין געהאַט דעם שליסל פון די עקרות ביי זיך אין האַנט. זי איז געווען, לא לנו, אן עקרה. זי האָט דערפאַר געמאַכט אַ ברייטן שבת, ווי פאַר אַ חתן, וואָס מען האָט אים אָפּגעוואַרט אויף שבת חנוכה.

באַלד דערויף האָט זי אַרויפגעשיקט דעם מאַן צו אים מיט אַ טאַץ זעמל און קאַווע, כדי זי זאָל שוין האָבן אַ געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט אים, איידער דער גרויסער עולם וועט זים אַ שאַט טאָן צו אים.

אין שטאָט זיינען געווען געגנוג יידן, וואָס דאָבן געוואָלט געהאָלפן ווערן. לבד אַ טויזנט עקרות, זיינען גלאַט געווען אַזוינע ווייבער, וואָס האָבן נישט געקינדלט, ווייל זיי זיינען געווען עגונות און פאַרזעסענע מוידן און אַזוי אויך נאָך אַנדערע צרות, און היינט ווער רעדט שוין פון צרות הכלל. דאָרט איז געווען אַ שלעכטער אַסעסאָר, אַ דמים־צאַפּער, און ווידער האָט זיך דאָרט געלאָזט הערן אַ קלאַנג פון שקאָלעס. . .

„זע, מיין מאַן, — האָט אַ זאָג געטאָן דאָס ווייב צום בעל־אַכסניא, — זיי דו ביי אים בעסער דער ערשטער, איידער דער לעצטער. אפשר קאָנען מיר שוין פון אים געהאָלפן ווערן. מען קאָן אַרויף צו אים פרייטאָג צו נאַכט אויך. איך געדיינק, אַז מיין מוטער, זכרונה לברכה, איז געוואָרן מעוברת מיט מיר נאָר דורך דעם ר׳ פייוול פינטשעווער בעל־שם״.

אַרויפגעטראָגן די זעמל מיט קאַווע, האָט דער אורח געזאָגט:

„און צו וואָס האָט איר אייך געדאַרפט נאָך אַליין מטריח זיין? איר האָט דאָך אַ יונג״.

„אָ, רבי, — האָט זיך דער בעל־אַכסניא אָפּגערופן, — מיינט נישט, אַז איך ווייס נישט, ווער איר זייט, און מיינט נישט, אַז איך ווייס נישט, ווי גרויס איז די מצוה משמש צו זיין אַליין אַזאַ אורח הגון, ווי אייער כבוד איז.״

„און ווער בין איך עס אַזאַ איינער, וואָס איר רופט מיך רבי? — האָט דער אורח געפרעגט.

„אָ, — מאַכט דער בעל־אכסניא, — גוטער וויין שמעקט שוין פון ווייטן. איר זייט דער בעל־שם, „ר׳ ברוך״.

„אַ פלא! — האָט זיך דער אורח געחדושט. — עס איז זיך נישט אויסצובאַהאַלטן פון דער וועלט! נאָר ביי אַלעם דעם האָט איר אַ גוטן חוש, אַז איר קענט אַזוי ווייט דערשמעקן אַ ריח.״

„איך וועל אייך זאָגן דעם אמת, דער הונגעריקער דערשמעקט אַ גוטן מאכל גיכער ווי דער זאַטער. נישט פאַר אייך געדאַכט, מיר זיינען חשוכי בנים...״

דערהערט דידאָזיקע ווערטער, האָט זיך דער אורח אָנגערופן:

„הייסט עס, אַז דער בורא, ברוך הוא, שיקט צו דעם שפּינער זיין פלאַקס און דעם טרינקער זיין וויין. הערט, ר׳ ייד, איך זאָג אייך פאָרויס, אַז די מניעה איז נישט פון אייך, נאָר פון אייער ווייב.״

די אורחים אין דוראַטשעסאָק.

ביי דידאָזיקע ווערטער, איז דער בעל־אכסניא געבליבן שטיין, ווי פאַרשטיינערט. דער אורח האָט אים דוקא צוגעטראָפן. נאָך מיט אַ יאָר פינף צוריק האָט זיינע אַ דינסט דערלעבט פון אים אַ יאַטל. איז ער איצט געוואָרן טויט און רויט און האָט זיך נישט דערוועגט צו קוקן דעם בעל־שם־טוב אין פנים אַריין. דער בעל שם אָבער האָט אויסגעפוצט אויף אים די אויגן און האָט זיך אַזוי טיף אַריינגעקוקט אין אים, פונקט ווי ער וואָלט דאָרט אַנטפלעקט דאָס אַלץ, וואָס איז געלעגן פאַרבאָרגן אין די טיפסטע פאַלבן פון דעם בעל־אכסניאס נשמה.

דער בעל־אכסניא האָט שוין נישט געקאָנט שטיין אויף די פיס, און ער וואָלט זיכער אומגעפאַלן, ווען דאָס וואָלט גע־דויערט נאָך אַ פּאָר מינוט. ער וואָלט אומגעפאַלן צו דעם אורחס פיס און וואָלט זיך פאַר אים מתודה געווען אין זיין גרויסן חטא און בעטן ביי אים אַ תיקון.

צום גליק אָבער האָט זיך געעפנט די טיר, און די בעל־אכסניאטע איז אַריין מיט אַ טעצל, אויף וועלכן עס איז געשטאַ־נען אַ פלעשל שנאַפּס מיט צובייסונג. זי האָט זיך אָנגערופן צום מאַן:

„זעסט, לעמל, אַז פון איילעניש קומט קיין גוטס נישט אַרויס — דו האָסט דאָך פאַרגעסן מיטצונעמען שנאַפּס.“

ריווטשע, די בעל־אכסניאטע איז אַלט געווען אַ יאָר דריי־סיק. זי איז געווען אַ שיינע געזונטע פרוי מיט פייערדיקע אויגן, וואָס האָבן נאָך געקאָנט דערוואַרעמען אַ קאַלט האַרץ.

דער אורח איז אַ ביסל אויפגערודערט געוואָרן... ער האָט אפילו געהאַט זייער אַ פרום פנים, אָבער דאָס איז געווען אַ מענטש אַ בעל־תאוה. ער האָט זיך קיינמאָל נישט אָפּגעזאָגט פון קיין שום תענוג אין דער וועלט, און אַז ריווטשע איז אַריין, האָט ער שוין געוואוסט צו פאַרווענדן זיין בליק אויף עפּעס בעסערס, איידער צו קוקן אויף דעם נאַרישן פנים פון ר׳ לעמלען. און בשעת זי האָט געוואָלט אַוועקגיין, האָט ער איר אַ וואונק געטאָן, אַז זי זאָל נאָך פאַרבלייבן אַ ווילע. מער

ווי דאָס האָט זי זיך אייגנטלעך נישט געוואונטשן און — איז געבליבן שטיין ביי דער טיר מיט גרויסדרך ארץ, ווי אַמאָל שונמית פאַר אלישען, מיט אַראָפּגעלאָזענע אויגן.

„גוט, וואָס איר זייט אַרויפגעקומען, — האָט ער זיך נגערופן צו איר, — אַנישט, וואָלט איך געמוזט שיקן נאָך אייך. איך האָב אייך וואָס צו פרעגן. מן הסתם מוזט איר דאָך שוין וויסן, ווער איך בין. ווען איך וועל מיך דערוויסן, וואָס אייער מבוקש איז, וועלן מיר שוין פאַרשטיין איינאַנדער.“

„אָ, רבי, זאָלט איר אַזוי נחת זען, — האָט זי אַרויסגעפּלאַצט. — וואָס רעדט איר „פאַרשטיין“. מען דאַרף גאָרנישט קיין גרויסע חכמות דערצו. אונזער מבוקש איז בלויז, אַז איר זאָלט אונז מזכה זיין מיט אַ קינד, און פאַרשטיין וועלן מיר בודאי אויך, ווי אייך צו באַפרידיקן, ווייל מיר זיינען, ב״ה, אומשטאַנד עס צו טאָן.“

„אלזאָ, זאָגט־זשע מיר, — האָט זיך דער בעל־שם אָפּגערופן, — האָט איר נאָך קיינמאָל קיין קינד נישט געהאַט?“

ריוושע האָט געזאָגט:

„פון דער חתונה אָן קינדל איך נישט“.

און זי האָט זיך גענומען ווישן די אויגן.

„ווי אַלט זייט איר געווען צו דער חתונה?“ — האָט ער זי ווייטער געפרעגט.

„אַכצן חשכדיקע יאָר...“

„אַכצן יאָר! — האָט ער זיך אָפּגערופן, שמאָטשקענדיק מיט די ליפּן, — צו אַכצן יאָר וויגט מען שוין ביי לייטן דאָס צווייטע קינד. פּגרזעסן, בעוונותנו הרבים. אָט דאָס האָט מען פון דעם צופיל קלויבן שדוכים“.

„מיינע עלטערן האָבן אַפילו נישט פיל געקליבן, — האָט זי געזאָגט. — אָבער עס האָט געדויערט, ביז מען האָט מיך אויסגעקליבן, ווייל נישט אַלע ווילן נעמען מיידלעך, וואָס האָדעווען זיך אויס אין אכסניות, און מיינע עלטערן האָבן געהאַלטן אַ פריצישע אכסניא. איז מען געווען, ווי פאַר אייך זאָגנדיק, גאַנץ

נאַרעדט. אַ וועלט האָט דאָך צינגער".

„נו, לאָמיר דאָס אַוועקלייגן, — האָט דער בעל־שם איר איבערגעשלאָגן אין די רייד. — זאָגט מיר, האָט איר עפּעס עקרות אין אייער משפּחה ?"

אָ, זאָלט איר טאַקע נחת זען אויף אייערע קינדער, — האָט זי זיך אָפּגערופן, — איר טרעפט טאַקע ווי אַ מלאך. מיין מוטער, זכרונה לברכה, איז אַ צייט געווען אַן עקרה און וואָלט אודאי געבליבן אַן עקרה, ווען נישט דער בעל־שם ר' פייוול פינטשעוועטשער. פריער דער, וואָס איך טאָר אים נישט דערמאָ־נען, דערנאָך ער, דער בעל־שם, וואָס דורך זיין לאַסקע בין איך געבוירן געוואָרן. מיינע אַן עלטערבאָבע אָבער איז געווען אַן עקרה און געשטאָרבן (נישט פאַר מיר געדאַכט) אַן עקרה".

דער בעל־שם האָט אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ און גע־זאָגט :

„און פונדעסטוועגן מעגט איר זיין זיכער, אַז אין אַ יאָר אַרום וועט איר ניאַנטשען אַן אייגן קינד. איך וועל אייך געבן אַ אַ קמע און דעראו נאָך וואָס עפּעס צו טאָן. איר וועט האָבן אַ יינגל און זאָלט אים אַ נאָמען געבן שמואל, ווי אונזער מוטער חנה האָט געטאָן".

„אוי, לאָמיר עס נאָר דערלעבן!-איז ריווטשע געשפּרונגען פון שמחה — ער מעג הייסן, ווי איר ווילט".

דערדאָזיקער שמועס צווישן אים און איר וואָלט אפשר גאָר קיין סוף נישט גענומען, ווען דער יונג וואָלט נישט אַרויפגע־קומען און וואָלט דעם בעל־אַכסניא נישט זאָגן, אַז דער חזן איז זייער אַ פריילעכער געקומען צוריק פון פּרנס חודש און בעט אים, ער זאָל אַזוי גוט זיין אַראָפּקומען צו אים. דער יונג האָט אַזויאַרום איבערגעריסן דעמדאָזיקן וויכטיקן שמועס מיט אַ שיין ווייבל.

די בשורה וועגן דעם חזן, אַז ער האָט אויסגעפירט ביים פּרנס חודש און אַז ער, פאַרלאַנגט, דער בעל אַכסניא זאָל אַרונ־טערקומען צו אים, האָט אַרויפגעפירט דעם אורח אויף אַנדערע

רעיונות. און אַז מאַן און ווייב האָבן געוואָלט אַרויסגיין פון דעם אורחס צימער, האָט דער אורח פאַרהאַלטן ר׳ לעמלען ביי זיך אויף אַ ווײַלע. די בעל־אַכסניאטע איז דערווייל אַרויס פון צימער מיט גרויס האָפענונג, אַז זי וועט באַלד געהאָלפן ווערן, און זי האָט זיך שוין אַזוי ווייט איינגעגלויבט אין דעם, אַז איר האָט שוין אויסגעוויזן, אַז זי פילט שוין דאָס קינד. . .

דער בעל־שם האָט זיך אָנגערופן צו ר׳ לעמלען:

„זאָגט, ר׳ לעמל, וואָס פאַר אַ חזן איז דאָ, וואָס דער יונג רופט אייך צו אים?“

„מיר האָבן אויף היינטיקן שבת אַ נייעם חזן אין אונזער שטאָט, — האָט אים דער בעל־אַכסניא געענטפערט. — איר האָט אפשר געהערט פון אים? ער הייסט ר׳ זונדל קרייעהאָן, דער שטאָפּערקער חזן.“

„אַזוי?! — האָט זיך דער בעל־שם אָפּגערופן מיט גרויס חדוש — אַזוי?! ר׳ זונדל איז דאָ און וועט ביי אייך דאַוונען? דאָס פרייט מיך זייער, עס איז דאָ וועמען צו הערן. ער איז אַ גרויסער זינגער און אַ גרויסער דאַוונער. זיינע ווערטער זיינען צוקער־זיס און דערקוויקן דאָס האַרץ און די נשמה. דערצו נאָך איז ער גלאַט אַ שיינער ייד, אַ למדן, אַ ירא שמים. עס טרעפט גאַנץ זעלטן, אַז די אַלע מעלות זאָלן זיך באַהעפטן אין אַ חזן. אַזוי, אויב דער חזן איז באמת זונדל קרייעהאָן, וויל איך אייך מער נישט אויפהאַלטן דאָ. עס איז נישט שיין צו לאָזן אים וואַרטן אַזוי לאַנג אויף אייך. נו, גייט אייך צו אים, אָבער דערציילט קיינעם נישט, אַז איך בין ר׳ ברוך בעל־שם. מען וועט מיך נישט לאָזן לעבן, און איך וויל מיך אויסרון איבער שבת“.

— „און ווען האָט איר בדעה אַוועקצופאָרן?“ האָט ר׳ לעמל געפרעגט.

— „לא יאוחר, ווי זונטאָג“, האָט דער אורח געענטפערט.

„איר האָט געדאַרפט בעטן מיין פרוי, זי זאָל קיינעם נישט זאָגן. איך וועל געוויס קיינעם נישט דערציילן“, — האָט ר׳ לעמל געזאָגט.

די אורחים אין דוראַטשעסאַק.

— „נו, בעט איך אייך טאַקע, איר זאָלט עס אָנזאָגן אייער פרוי אין מיין נאָמען“.

„איך וועל טאַקע אַזוי טאָן“, — האָט אים ר׳ לעמל פאַרזיכערט, — און איז אַרויס פון צימער.

אַריין צום חזן, האָט אים שוין ר׳ לעמל נישט דערוויסט, דערפאַר אָבער האָט ר׳ לעמלס ווייב זיך שוין געטענטלט מיט וויקעלעך און ווינדעלעך פאַרן קינד, וואָס דער בעל־שם האָט איר מבטיח געווען, און בעת מעשה דערציילט גרויס וואונדער פון דעם ר׳ ברוך, ווי אַזוי זי האָט מיט אים גערעדט, און ווי ער האָט איר צוגעטראָפן. זי האָט גערעדט פאַר אַן עדה ווייבער, וואָס זיינען געשטאַנען אַרום איר און וואָס האָבן זיך פאַרמערט פון מינוט צו מינוט.

עס פאַרשטייט זיך, אַז דער ר׳ לעמל האָט שוין נישט געקאָנט בעטן דאָס ווייב, זי זאָל קיינעם נישט דערציילן פונם בעל־שם, מחמת זי האָט שוין פאַרפויקט די גאַנצע שטאָט מיט דערדאָזיקער נייס און האָט זיך געפאַטשט אין בויך אַריין, ווי תמר, בשעת זי האָט זיך באַקענט מיט יהודהן, און האָט נאָכאַנאַנד געשריען:

„איך בין מיט אַ גאון, מיט אַ גוטן יודן מעוברת!“

און עס האָט שוין דאָרט אַ גאַנצן פרייטאָג געקאָכט, ווי אין אַ קעסל פון יידן און ווייבער, וואָס זיינען געקומען זען און באַשמעקען דעם חזן און דעם בעל־שם.

און אַז דער בעל־אַכסניאַ האָט איינגעזען, אַז עס איז שוין סיי־ווי־סיי נישט קיין סוד מיטן בעל־שם, האָט ער שוין אַליין אויך נישט געשוויגען און האָט דערציילט פאַר דעם עולם, וואָס האָט אים אַרומגערינגלט, וואונדער איבער וואונדער.

„דאָס איז אַ געטלעכער מענטש, — ה אָ ט ע ר געשריען, — ער זעט נישט, ווי אַלע מענטשן בלויז דאָס אויסערלעכע, ניין, ער זעט, וואָס עס טוט זיך ביי יענעם אין האַרצן. די פראָבע האָב איך אַליין געזען אויף מיר אַליין, און געלויבט און געדאַנקט איז זיין ליבער נאָמען, וואָס איך בין עס שוין איבערגע=

קומען !.. היינט שפּילט גלאַט די שכינה אויף זיין געזיכט. ער זעט אויס, ווי אַ מלאך און האָט מיר און מיין ווייב צוגעטראָגן אין אַזעלכע זאַכן, וואָס מיר האָבן שוין באַלד גאָר פאַרגעסן אין זיי. איצט פאַרשטיי איך שוין גאַנץ גוט, וואָס ער האָט אַזאַ־ קערט דאָס פּנים פון מיין ליבהאַרציקן משרת, פון בערקען, בשעת יענער איז אַרויס צו אים אַנטקעגן. דער געטלעכער מאַן האָט דערשמעקט דאָס טרפה פון ווייטן און איצט פאַרשטיי איך אויך, אַז דער חזן, ר׳ זונדל, מוז זיין עפּעס אַ תכשיט פון אַ יידן, ווייל בשעת איך האָב אים דערציילט, אַז ר׳ זונדל וועט ביי אונז שבת דאַווענען, האָט עס אים זייער געפרייט, און ער האָט געזאָגט אויף אים, אַז ער איז אַ אדם כשר און האָט אים זייער מפליא געווען. ער האָט זייער געלויבט זיין זינגען, און האָט געזאָגט, אַז עס שיינט, ווי די גרעסטע בריליאַנטן און די קרוי־ נען, וואָס די מלאכים מאַכן פון די פאַרשידענע יידישע תפלות״.

עס פאַרשטייט זיך, אַז דידאָזיקע רייד האָבן געהויבן דעם חזן למעלה און למעלה, און קיין איינער האָט נישט געצווייפלט אין די מעלות פון חזן: ערשטנס, צו וואָס זאָל דער בעל־שם לויבן אומזיסט אַ חזן; צווייטנס, וועט ער זיך דאָך נישט וועלן מאַכן פאַר אַ ליגנער. ווי ווייט איז דאָס גאָר צו שבת, וועט מען דאָך הערן. מוז דאָך דער חזן טאַקע זיין אַ שיינע כלי.

אין דעם בעל־שם אָבער האָבן מאַנכע געצווייפלט. עס האָבן זיך געפונען אַזוינע, וואָס האָבן גאָרנישט געהאַלטן פון אים.

באַזונדערס איז אַרויסגעטרעטן געגן אים דעם בעל־אכסניאס, מלמד, וואָס האָט געלערנט מיט זיינעם אַ ברודערס אַ יינגל, וועלכן ער האָט געהאַלטן ביי זיך פאַר אַ קדיש. דער בעל־ אכסניא האָט שוין אָבער געהאַלטן פאַר איבעריק צו האָדעווען דאָסדאָזיקע יינגל פאַר אַ קדיש, ווייל ער האָט שוין געהאָפט אויף אַן אייגענעם יינגל... דאָס האָט באַליידיקט דעם מלמד און ער

האָט געשאָטן אויפן בעל־שם, וואָס ער האָט נאָר געקאָנט, וואָס אין קאָרט שטייט.

דעם בעל־אַכסניא האָט עס שטאַרק פאַרדראָסן, האָט ער געגעבן אַ גוטע פאָרציע דעם מלמד מיט די איבעריקע פאַרשוי־נען, וואָס האָבן געמאַכט צו גאָרנישט דעם בעל־שם.

אַקוראַט אין דעם מאָמענט איז געקומען דער חזן מיט נאַסע פּיאותן: ער איז געווען אין מקוה.

„אָ, איר זייט אונז געקומען, ווי גערופן, — האָט אַ זאָג געטאָן דער בעל־אַכסניא צום חזן. — מיר שפּאַרן זיך דאָ איבער דעם ענין פון קבלה און אַ בעל־שם. לאָמיר הערן, וואָס האַלט איר דערפון?“

„אָ, דאָס איז אַ קורצע שאלה, — האָט דער חזן געענט־פערט, — וואָס ברויכט אַ לאַנגע תשובה, און איצט איז דערויף קיין צייט נישטאָ. עס וואַרטן אויף מיר אייערע משוררים, מסדר צו זיין זיך מיט זיי. דאָך וועל איך אייך זאָגן אין קורצן, אַז מיר, יידן, מאמינים בני מאמינים, באַדאַרפן גלויבן, אַז אונזערע גרוי־סע לייט האָבן מיט קבלה אויפגעטאָן גרויסן וואונדער, ווי דאָס איז אַרויסצוזעהן פון דער גמרא און פון דעם האר״י הקדוש. אָבער אויף די היינטיקע ווייס איך נישט“.

„איצט בין איך שוין אַ בעלן צו הערן פון אייך, וואָס וועט איר זאָגט אויף ר׳ ברוך בעל־שם?“

„וואָס פרעגט איר עפּעס גראַדע אויף אים? — האָט דער חזן אַ פרעג געטאָן.

„ווייל ער איז אצינד גראַדע אונזער אורח. ער שטייט דאָ איין ביי מיר אויבן, ער איז טאַקי ערשט געקומען“.

אַזוי? — האָט זיך דער חזן אָפּגערופן. — איז דער־דאָזיקער רמאי געקומען אויך אַהער, און גראַדע האָט איר עס דעם מזל, ער זאָל דוקא איינשטיין ביי אייך. זייט אָבער גוט פאָרזיכטיק, ווארום ער קאָן אייך מיט אייערע שטאָט־לייט גוט אָנפייפן, ווי ער האָט אָנגעפייפט אַלע איבעריקע שטעטלעך. ער איז א צבויאק פון ערשטן סאָרט. ער קאָן גוט ריידן און קאָן

אָפּגאָרן דעם גרעסטן מענטשן. צו אַלע צרות ווייזט מיר נאָך אויס, אַז ער איז אויך אַ גרויסער עם־הארץ און האָט זיך דערי־בער טאַקע געמאַכט פאַר אַ בעל־קבלה, ווייל דערדאָזיקער עני איז אַזוי ווי אַ מאַנטל, וואָס פאַרדעקט אַלע פעלערן און די גרעס־טע עם־הארצות. אוי, עס פאַרדריסט מיך, וואָס איך בין דערביי נישט געווען — איך וואָלט אייך גאָר נישט געלאָזט, איר זאָלט אים אַריינגעמען אין שטוב, אַ שאָד!"

„אָ, ר' זונדל, — האָט דער בעל־אַכסניא זיך אָנגערופן, — וואָלט איר אָבער וויסן, וואָס ר' ברוך האָט אויף אייך גע־זאָגט, וואָלט איר עס נישט גערעדט, וואָס איר רעדט אַצינד אויף אים. זעט איר, ער האָט אייך זייער געלויבט. ער האָט געזאָגט, אַז איר זייט אַ גרויסער חזן, אַן אדם כשר און אַ ייד—אַ למדן".

דער חזן האָט זיך צעלאַכט.

„דאָס איז גראַדע פאַר מיר אַ חסרון, וואָס אַזאַ רמאי, לויבט מיך, — האָט ער געזאָגט.— איך דאַרף נישט זיינע שבחים און זיין מבינות. אין אַ פאָר שעה אַרום וועט איר מיך אַליין הערן, און אויף מיין לומדות קאָן אַזאַ עם־הארץ גאָר קיין מבין נישט זיין. געקומען בין איך אָבער בלויז צו דאַוונען, אָבער נישט צו פסקענען שאלות, אַלזאָ, וואָס מאַכט עס מיר אויס, צי איר וועט מיך האַלטן פאַר אַ למדן, צי נישט. אויף זיין סחורה אָבער קאָנט איר קיינער קיין מבין נישט זיין, דערפאַר זאָלט איר מיר גלויבן, ווען איר האַלט מיך יאָ פאַר אַן אדם כשר, ווי ער זאָגט אויף מיר, און היט אייך פאַר אים, ווי פאַר אַ משוגענעם הונט".

נאָך דעמדאָזיקן קליינעם וכוח איז זיך דער חזן אַריין אין זיין חדר מיוחד, זיך מסדר צו זיין מיט די שטאָט־משוררים, און דער מלמד מיט די, וואָס האָבן מיט אים געהאַלטן, האָבן ערשט אויפגעעפענט זייערע פיסקעס און האָבן זיך לוסטיק געמאַכט איבער דעם בעל־שם און איבער די אַלע בעלי־קבלה און האָבן דערמיט פאַרשאַפט פיל קרענקונג דעם בעל־אַכסניא און נאָכמער זיין פרוי, וואָס האָט זיך געריכט באַלד געלעגן צו ווערן.

דערהערט, וואָס דער חזן האָט געזאָגט, איז דער מלמד געוואָרן ביי זיך אַזוי תּקיף, אַז ער האָט נישט אָפּגעלאָזן דעם בעל־אכסניא און האָט דורכאויס געוואָלט, ער זאָל אים אַרויפפירן צו דעם בעל־שם, און דאָרט וועט ער אים שוין ווייזן אין די אויגן, אַז ער איז אַ גרויסער עם־הארץ.

דער בעל־אַכסניא האָט עס אים סוף־כּל־סוף נאָכגעגעבן.

„גוט, קומט מיט מיר אַרויף צום בעל־שם, — האָט ער געזאָגט, — איך וועל אייך אים פאָרשטעלן. איך וועל זאָגן, אַז איר זייט מיין מלמד און איר ווילט מיט אים וואָס ריידן אין לערנען".

צום אומגליק, איז דער מלמד געווען אַ גרויסער פּחדן. ער פלעגט לאַכן פון שדים און האָט מורא געהאַט צו שלאָפן אַליין אין אַ צימער; ער פלעגט לאַכן פון חלומות און פלעגט זייער אָפט פאַסטן אַ תּענית־חלום. און דעריבער, אַז זיי זענען נאָר אַריין צו דעם בעל־שם אין צימער, האָבן אָנגעהויבן דעם מלמד צו ציטערן הענט און פיס.

דער בעל־שם איז בעת מעשה געשטאַנען אָנגעטאָן אין טלית איבערן קאָפּ, מיטן געזיכט אָפּגעקערט צו דער וואַנט און אַזוי ווייט פאַרגעטערט, אַז ער האָט זיי גאָרנישט באַמערקט.

ער האָט זיך זייער שטאַרק געשאָקלט און האָט אַרויסגעלאָזט פון האַלז ווילדע קולות און געשריי̈ען, ווי פון אַ געוואַלטיקער מאַשין. ער האָט באמת אויסגעזען, ווי איינער, וואָס איז אויסגעטאָן פון זיך און פון דער וועלט, און וואַנדלט ארום אין די עולמות־עליונים, ווי מען רופט עס ביי אונז יידן „התפשטות הגשמיות".

ווי̈לעוויַיז האָט ער אויסגערופן זעלטענע נעמען פון בייזע גייסטער, פון מלאכי חבלה.

„שווייג דו, אַריין! — האָט ער געשריען, — שווייג דו, פּרגוד! אויך דו, עדיאַל, האַלט ס'מויל!"

באַלד נאָכדעם האָט ער צוגעבויגן דעם רעכטן אויער, אַזוי ווי ער וואָלט זיך איינגעהערט, וואָס עמיץ זאָגט, און אין דער אייגענער רגע האָט ער זיך צושריען, פונקט ווי ער וואָלט אי־בערגעזאָגט יענע ווערטער, וואָס ער האָט געהערט:

„דערדאָזיקער „רמאי!"

„אַ צבויאַק פון ערשטן סאָרט".

„היט אייך פאַר אים, ווי פאַר אַ משוגענעם הונט".

„אָ, גענוג שוין מקטרג צו זיין אַ יידן, אַ למדן. אָ, דו, גבריאל, דו, וואָס דו האָסט פאַרשלאָסן די מיילער פון די לייבן, אַז זיי זאָלן דניאל נישט בייסן, פאַרשליס שוין די מיילער פון די דאָזיקע שעטנזים! עס זאָל כאָטש נישט שאַטן דער גאַנצער שטאָט צוליב דעם איינעם; גענוג, אַז ער אליין זאָל זיין די כפרה פאַר זיי אַלעמען! אָ, איך בעט דיך, גבריאל, ווי מיינעם אַן אַלטן באַקאַנטן!..."

די דאָזיקע ווערטער האָט דער בעל־שם אַרויסגעזאָגט מיט גרויס ציטערניש און פלאַטערניש און אויך מיט גרויס פאַר־בעטערונג.

דער מלמד מיטן בעל־אַכסניא, וואָס האָבן זייער גוט פאַר־שטאַנען דעם תוכן פון די קולות און געוואַלדן, דאָס הייסט, אַז ער האָט דאָ נאָר איבערגעחזרט די ווערטער, וואָס דער חזן האָט אונטן גערעדט, און דעריבער בייזערט ער זיך אויף די שעטנזים, וואָס זיינען אויף אים מקטרג, און בעט גלייכצייטיק דעם מלאך גבריאל, אַז ער זאָל זיי פאַרשליסן די מיילער און זיין אַ מליץ טוב פאַר דער גאַנצער שטאָט, אַז זי זאָל נישט ליידן פאַר זיין בייז מויל, — דער מלמד מיטן בעל־אַכסניא זיינען געבליבן שטיין אין טויטער פאַרגליווערטער שרעק. ערשט איצט האָבן זיי בחוש געזען, אַז דער בעל־שם איז אַ נביא. וואָרום ווען ער וואָלט קיין נביא נישט געווען, טאָ פונוואַנען וואָלט ער געוואוסט וואָס דער חזן האָט אויף אים גערעדט? אויסערדעם, איז ער אויך אַ גרויסער מחותן מיט אַלע מקטרגים און אויך מיטן מלאך גבריאל.

קורץ דערפון, זיי זיינען געבליבן שטיין, ווי צוגעבאַגלטע, זיי האָבן געוואָלט אַנטלויפן און האָבן נישט געקאָנט. די פיס האָבן זיי נישט געדינט. . .

זיי זיינען אַזוי לאַנג געשטאַנען, ביז די געטלעכע באַ-גייסטערונג פון דעם בעל-שם איז אַריבער און ער איז געוואָרן דערזעלביקער מענטש, וואָס פריער. דעמאָלט האָט ער זיך אומ-געקערט צו זיי און האָט זיי זייער פריינטלעך געפרעגט, צי זיי זיינען שוין דאָ לאַנג און וואָס דאַרפן זיי צו אים.

האָט דער בעל-אכסניא קוים אַרויסגערעדט:

„דאָס איז אַ מלמד און קנעלט ביי מיר. ער לערנט מיט מיין ברודערס אַ יינגל, וואָס איז ביי מיר. ער האָט מיך געבעטן, איך זאָל אים אַריינפירן צו אייך, ער וויל אייך אָפּגעבן שלום.“

— „גאַנץ שיין!“ — האָט אים דער בעל-שם געענטפערט און האָט אים אויסגעשטרעקט זיין לינקע האַנט.

עס פאַרשטייט זיך, אַז ס'איז געוואָרן פון מלמד אַ גל של עצמות פון גרויס שרעק, אַז ער האָט שוין קיין כח נישט געהאַט צו געבן אים די האַנט. ער איז געשטאַנען ווי אַ טויטער, מיט פאַרגליווערטע הענט און פיס.

וואָס זייט איר מירביידע עפּעס באַאומרואיקט? — האָט ער זיי געפרעגט.

„ווייל מיר זיינען שוין דאָ מער ווי אַ האַלבע שעה, — האָט זיך דער בעל-אכסניא אָפּגערופן, — און מיר האָבן אונז דאָ געזען עטוואָס אַזוינס, וואָס מיר האָבן נאָך קיינמאָל אין לעבן נישט געזען. מיר זיינען ביידע שיער נישט אומגעפאַלן פאַר שרעק. . .“

— „אַזוי, איר זייט שוין דאָ פון אַ צייט? — האָט זיך דער בעל-שם געחדושט. — איר האָט אודאי געהערט מיט וועמען איך האָב גערעדט? איר מוזט מסתמא פאַרשטיין וועגן וואָס איך האָב דאָ מיט זיי געשמועסט. איר זאָלט וויסן, אַז אין הימל איז אַ גרויסער רוגז אויף אייער שטאָט דערפאַר, וואָס מ'האָט גע-רעדט ביי אייך אין שטוב אַזעלכע דברים אויף אַן אדם כשר,

אַז עס קאָן גאָרנישט בלייבן אומבּאַשטראָפט. מיר געפינען עס אַפילו אין דער גמרא און אין די מדרשים, אַז דער בורא, ברוך הוא, איז גיכער מוחל אויף זיין כבוד, איידער אויף דעם כבוד פון זיינע הייליקע לייט, און די ערשטע כּפּרה האָט געזאָלט זיין אייער גאַנצע שטוב דערפאַר. אָבער איך, וואָס איך בין תמיד אַ מעביר על מדותי האָב עס אַצינד מתקן געווען און האָב אויסגעפועלט, אַז עס זאָל קיינעם נישט שאַדן, לבד דעם, וואָס האָט גערעדט אַזעלכע זלזולים אויף מיר. אמת, נישט ער אַליין האָט גערעדט, נאָר אַנדערע אויך, און צווישן די אַנדערע — דערדאָזיקער מלמד, וואָס שטייט פאַר מיינע אויגן. דאָך וועל איך מיך באַנוגענען מיט יענעם אַליין, ווייל ער האָט גערעדט מער פון אַלעמען, און דערפאַר וואָס ער האָט מיך גערופן „משוגענער הונט“ און האָט אויף מיר געבילן, ווי אַ הונט, וועט ער ווערן משוגע, ווי אַ משוגענער כּלב, און וועט בילן, ווי אַ כּלב.“

מיינע לייט האָבן קוים דערלעבט אַראָפּצוגיין פון בעל-שם און אין שטוב זיינען זיי אריין בלייך, ווי די וואַנט. דער מלמד האָט זיך געשלאָגן „אשמנו“, וואָס ער האָט גערעדט אויף אַזאַ איש קדוש, און דער בעל-אכסניא האָט זיך געפּאַטשט אין בייכעלע, ווי אַן עכטער תקיף.

ער האָט דערציילט אַלץ, וואָס זיי האָבן זיך אָנגעזען און אָנגעהערט דאָרט, ביי אים אויבן.

„ווי מיינט איר פאַרט?-האָט ער זיך אָנגערופן צו די אַלע, וואָס האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום אים, — האָט ער נישט אײַבערגערעדט יעדעס וואָרט, וואָס איז דאָ אונטן געפאַלן אויף אים, פּונקט ווי ער וואָלט געווען דערביי? אָבער ביי מיר איז שוין דאָס נישט קיין וואונדער, ווייבאַלד אַז ער איז אַזאַ מענטש, וואָס האָט התחברות מיט מלאכים און מיט רוחות. מיר האָבן אים טאַקע אָנגעטראָפן, ריידנדיק מיט זיי. אָט פרעגט אייך ביי דעם רבּין, זאָל ער זיך געזונט זיין. אָבער וואָס האָט ער מיט אַ שעה פריער גערעדט וועגן דעם בעל-שם?“

דער מלמד, וואָס איז נעבעך נאָך אַלץ נישט געקומען צו זיך פון גרויס אַנגסט און פחד, האָט איצט געמוזט מודה זיין, אַז דער בעל־שם איז אַ גרויסער מענטש.

„איצט, — האָט ער זיך אָנגערופן, — זעט מען, ווי גרויס עס איז, בעונותנו הרבים, דער כח פון לשון הרע, אַז עס דרינגט דורך די ווענט. נאָך גוט, וואָס מען האָט אָנגעטראָפן אויף אַזאַ ענין, אַ נישט וואָלט שוין מער ווי איינער געליטן, און איך וואָלט שוין מסתמא געווען די ערשטע כפרה, ווייל איך האָב אויך גענוג...“

דידאָזיקע ווערטער האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם אויף די צוהערער אין שטוב, און באַלד דערויף אויף אַלע איינוואוי־נער פון דער גאַנצער שטאָט, וואָרום אין אַ שעה אַרום איז שוין יעדע שטוב געווען פול מיט דערדאָזיקער מעשה. יעדערער באַזונ־דער האָט זיך באַרעכנט, וואו ער האָלט אין דער וועלט מיט זיינע מעשים, און מער ווי אַ האַלבע שטאָט האָט שוין געוואָלט גיין אַרויסנעמען תיקון ביי אים אויף זייערע חטאים.

די שטאָט איז שוין געווען אַזוי צעטראָגן מיט אים, אַז מען וואָלט זיך שוין גאָר פאַרגעסן אין דעם חזן, ווען עס זאָל מיט אים נישט פּאַסירט אַ מעשה, וואָס האָט נאָכמער אויפגערודערט די שטאָט, ווי דער שמועס פון בעל־שם מיט די מלאכים.

קוים האָט דער מלמד געענדיקט זיינע ווערטער, איז אין שטוב אַריינגעלאָפן זיין תלמידל, אַ יינגל פון אַ יאָר צען און האָט דערציילט דעם רבין, אַז אין חדר, וואו עס שטייט איין דער חזן, הערט זיך אַ בילן און סקאַוויטשען פון אַ גרויסן הונט. זאָל עס זיין, אַז ער איז זיך אַזוי מסדר צו זינגען אין שול?

דערהערט דידאָזיקע ווערטער, האָט דער עולם פשוט גע־נומען גאַפן און שטוינען.

דער בעל־אכסניא האָט זיך אַזוי איבערגעשראָקן, אַז די האָר האָבן זיך אים אויפגעשטעלט. ער האָט זיך אָנגערופן צום

מלמד, וואָס יענעמס פּנים איז איינגעשרומפּן געוואָרן פון גרויס פּחד, ווי דו אויסגעשמאָטשקעטע פייג פון ר׳ צדוק:

„אָט האָט איר אייך שוין אַ קלאָרע תשובה. הלואי זאָל מען מיט אים אַליין אָפּקומען. איך מיין, אַז עס זאָל כאָטש קיין אַנדערן נישט שאַדן, ווייל מיר, יידן, זיינען דאָך אַלע מאָל ערבים זה לזה. איצט האָט איר אייך שוין אַ גוטע אָנלערנונג, ווי אַזוי מען דאַרף האַלטן די צונג צווישן די ציין און נישט ריידן אויף אַבי וועמען. און זייט וויסן, אַז איך בין אַ מבין אויף אַ מענטשן. איך האָב אים שוין דערקענט פון דעם ערשטן בליק, אַז ער איז אַ געטלעכער מאַן“.

„אָט גלויבט בעסער נישט, און וואונדערט זיך נישט דע־ריבער, — האָט זיך אָפּגערופן איינער, וואָס איז פריער געוועזן פון דעם מלמדס צד. — מאלע וואָס אַ יינגל, אַ שייגעץ, באַ־לעבאָטשעט. ווער ווייס, וואָס עס האָט זיך אים דאָרט געדאַכט?“

„שוין גאָר אַ נייס! געדאַכט זיך גאָר? — האָט זיך דער יינגל אָפּגערופן, — איך וועל אייך שוין דערציילן די געשיכטע אויף קלאָר. איך, שעפּקע דעם שוסטערס און וועלפּקע דעם קאָמינאַרס האָבן אונז פּאַרטייעט אונטער דעם פענסטער פון יענעם חדר, וואו עס שטייט איין דער חזן. מיר האָבן געוואָלט הערן, ווי ער וועט זיך מסדר זיין. האָבן מיר דערהערט, און איך אַליין האָב געזען דורך די שויבן, ווי ער מאַכט מיט דעם מויל: „האַוו! האַוו! האַוו!“ פּונקט ווי דעם אַסעסאָרס הונט און דערצו האָט ער געוואיעט אַזוי שטאַרק, ווי עס וואיען די הינט, (צו זייער קאָפּ און לייב און לעבן!) בשעת עמיץ שטאַרבט. נו, זיינען מיר צעלאָפן“.

— „אָט האָט איר אייך אַ שפּיל, — האָט דער בעל אַכסניא ווידעראַמאָל געזאָגט. — דער לעבעדיקער ווייס, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן...“

— „און דאָך גלויבט זיך מיר עס נישט, — האָט זיך דער פריערדיקער אָפּגערופן. — מיר מוזן עס הערן מיט די אייגענע

די אורחים אין דוראַטשעסאָק.

אויערן און זען מיט די אייגענע אויגן. קומט, לאָמיר צוגיין צום פענסטער פון דעם חזנס חדר!"

ס'האָבן זיך געפונען עטלעכע בעלנים, וואָס האָבן מיטגעשלעפט אויך דעם מלמד, און די שטאַרקערע פון זיי האָבן זיך דערוועגט צוצוגיין צום פענסטער. זיי האָבן זיך אייגעקוקט און האָבן דערזען עטוואָס אַזוינס, וואָס אונזערע גוטע פריינט זאָלן עס בעסער נישט זען!.. זיי האָבן אים דערזען, דאָס הייסט, דעם חזן, ווי ער שטייט אינמיטן שטוב, אויף אַלע פיר און קוקט זיך אַרום מיט ביסטרע, רויטע אויגן, די האָר פון קאָפ הייגען אים אַרונטער, ווי פּאַטליעס, דאָס פּנים איז ווילד, דאָס מויל אָפן, די צונג הייגט אַרויס, און עס גאַווערט. עפּעטער קריצט ער מיט די ציין און רוקט זיך הינטערוויילעכץ אַלץ צום טיר, און אַז ער האָט זי קוים באַרירט מיט זיין הינטער=חלק, האָט ער באַלד דערויף זיך אַ שופּ געטאָן צוריק און האָט אָנגעהויבן צו וואיען און צו בילן אַלץ העכער און העכער...

עס האָט נישט לאַנג געדויערט, — און ער האָט אָנגעהויבן צו שפּרינגען און צו ברעכן כּלים, און די שערבלעך האָט ער געטראָטן מיט די פיס און געביסן מיט די ציין.

די גאַנצע שטאָט איז באַלד פול געוואָרן מיט דערדאָזיקער נייס. פון אַלע עקן איז מען געקומען צו לויפן זען דעם חזן און נאָכדעם האָט יעדער דערציילט אַ סך מער, ווי ער האָט געזען.

איצט האָט מען שוין דעם בעל=שם פאַרגעטערט פון מינוט צו מינוט. אין איין האַלב שעה צייט איז געוואָרן פון בעל=שם אַ נביא, פונם נביא — אַ בעל=מופת, פון בעל=מופת אַ געטלעכער מאַן, פון געטלעכן מאַן — אַ מלאך, און פון מלאך אַ שותף צום בורא...

דער עולם האָט זיך אַ שאָט געטאָן צום בעל=שם, צו באַקומען אַ ברכה, אַ קמע אָדער אַ תיקון אויף די עבירות אָדער אַ היילונג צו מאַנכע חלאתן.

אָבער עס איז נישט געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צו אים. דער עולם האָט זיך געשטופּט און געשטויסן.

תּחילת האָט דער בּעל־שם גאָרנישט געוואָלט צולאָזן צו זיך, לסוף אָבער איז ער ווייכער געוואָרן און האָט אָנגעהויבן אַריינצולאָזן אין צימער די מער חשובע בּאַלעבּאַטעם, וואָס האָבּן געקאָנט גוט בּאַצאָלן פאַר זיינס אַ וואָרט.

די ערשטע בּרכה און די ערשטע קמע האָט בּאַקומען די בּעל־אַכסניאטע, נאָכדעם אירע גוטע פריינט, וואָס האָבּן פיין בּאַצאָלט.

מען קאָן דאָך עפּעס נישט זיין אַזוי גראָב. אויסערדעם, האָבּן זיי זיך סתּם געשראָקן פאַר אים. אין זיין חדרל האָט זיי געציטערט דער פּופּיק פון דעם חזנס בּילן.

מער פאַר אַלעמען אָבער האָט זיך געשראָקן דער מלמד, אים האָט זיך שוין געדאַכט, אַז זיין שטים איז שוין עפּעס ענלעך צו דער שטים פון אַ הונט. מיט בּיידע הענט האָט ער פאַרקוועטשט דאָס מויל, ער זאָל, חלילה, נישט אָנהויבּן בּילן אָדער סקאַוויטשן. ער האָט זיך אויך פעסט אָנגעהאַלטן אין זיין שטעקען, ער זאָל, ווי דער חזן, נישט פאַלן אויף אַלע פיר. אים האָט זיך אַלץ געדוכט, אַז עס ציט אים צו דער ערד. ער האָט דעריבּער אָפּגעגעבּן זיין לעצטן רובּל דעם בּעל־שם פאַר פּדיון.

קורץ דערפון, אַ גאַנצן פרייטאָג איז געשטאַנען אַ יריד אין דער אַכסניא. עס האָט געקאָכט און גערוישט. מען האָט געטראָגן געלט צו דעם בּעל־שם, ווי מצה־וואַסער, בּפרט נאָך, אַז ער האָט געזאָגט, אַז דאָס געלט וועט ער אַוועקגעבּן אויף ארץ-ישראל. אַ סך יונגע ווייבּלעך האָבּן אים אַוועקגעגעבּן זייערע אוירינגלעך, זייערע פינגערלעך און האָבּן געדאַנקט גאָט, אַז ער האָט עס בּיי זיי צוגענומען. זיי וואָלטן אים אַפילו זייערע נשמות אויך אַוועקגעגעבּן, אַבּי נאָר די מאַנען צוריק צו בּאַקומען, אָדער אַ קדיש צו דערלעבּן, און בּפרט אַז דורך דער ערשטער זאַך קאָן מען שוין ממילא אויך בּאַקומען די צווייטע זאַך.

אַפילו אַלטע לייט, וואָס האָבן שוין גאָרנישט געהאַט, וואָס צו פאַרלאַנגען פון אים, און אַפילו אַלטע ווייבער, וואָס האָבן שוין דריי מאָל איבערגעניצעוועט זייערע תכריכים, האָבן אים אויך אַוועקגעטראָגן זייער לעצטן פעניג, כדי אויסצופועלן ביי אים אַ לייכטע מיתה פאַר זיך אָדער אַ גוטן אָרט אויף יענער וועלט, און אַלע זיינען אַוועק פון אים העכסט צופרידן. ער האָט אַלעמען אַלדאָס גוטס מבטיח געווען.

אַ פאָר אַלטע לייט האָט ער פאַרזיכערט, אַז די נשמות וועלן זיי אַרויס גאָר אומגעריכטערהייט און זייער לייכט — איינעם עסנדיק, אַ צווייטן — שלאָפנדיק, און דעסגלייכן. געגן אָוונט האָט מען אים אָנגעהויבן צו שיקן משקה: מעדן, וויינען, טאָרטן, און די אַכסניא איז געווען פול און פאַק מיט מענטשן. אַ טייל — צו זען דעם בעל־שם און אַ טייל — צו הערן דעם חזן, ווי ער סקאַוויטשעט.

מען איז זיך פאַרנאַנדערגעגאַנגען ערשט צו ליכט־בענטשן. עס זיינען מער נישט געבליבן נעבן דעם חזנס סטאַנציע ווי אַ פּאָר צענדליק קונדסים, וואָס מען האָט זיי שוין עטלעכע מאָל אויסגעבראַקירט פון רעקרוטן.

אין דוראַטשעסאָק איז אויך געווען אַ רבל, פון וועלכן דער עולם האָט שטאַרק געהאַלטן:

ער פלעגט אָפּצושפּרעכן עין־הרעס, זייער אָפט מאַכן אַ שאלת חלום, און האָט געשפּילט ביי דעם ערשטן נאַבאָר אַ גרויסע ראָלע אין שטעטל מיט זיינע בייע סגופים און תשובות, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבן.

ער איז אויך געוואָרן שטאַרק מפורסם דורך זיינע סגולות אין דער ערשטער כאָלערע. ער איז געווען אַ מיטגליד פון יענעם בית־דין, ביי וועלכן אַ טויטער מחותן האָט געהאַט אַ דין־תורה מיט זיינעם אַ געוועזענעם לעבעדיקן מחותן, פאַרוואָס יענער האָט מביש געווען זיין בחורל, און נישט גענומען איים פאַר אַן איידעם נאָך דעם מחותנס טויט.

עס פאַרשטייט זיך, אַז אַזאַ איינער האָט בודאי געהאַלטן

פון קבלה־מעשיות, פון אַ בעל־שם און בפרט נאָך פון ר׳ ברוך בעל־שם, וואָס מען זעט דאָ פון אים וואונדער איבער וואונדער.

דאָס רבל האָט זיך אויך געוואָלט זען מיט דעמדאָזיקן צדיק, אָבער אַזוי ווי ער איז געווען דער מרא דאתרא, האָט אים נישט געפּאַסט, ער זאָל פריער באַזוכן דעם בעל־שם. וואָסזשע האָט ער געטאָן? ער האָט צוגעטראַכט עפּעס אַן ענין, אַזוי, אַז דאָס רבל זאָל קענען קומען פריער צום בעל־שם, און עס זאָל אים נישט שאָדן צו זיין כבוד.

פרייטאָגצונאַכט, נאָך קבלת־שבת, האָט ער פאַררופן צו זיך די פרנסי־חדשים פון שטאָט און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

„ברידער, איר זאָלט וויסן, אַז מיר זיינען נישט יוצא פאַר דעם „איך טאָר נישט געדיינקען", וואָס מיר שטייען פון וויטן ביי אַזאַ מין מעשה. דער חזן איז דאָך, ווי דער בעל־שם האָט אַליין מעיד געווען אויף אים, אַ טייערער ייד און אַ למדן דערצו. ער איז געקומען אַהער עפּעס פאַרדינען, אָבער ער איז, נעבעך, אַריינגעפאַלן און האָט זיך פאַרוואַנדלט ביי אייך אין אַ משוגענעם הונט. איך וועל עס אַפילו נישט לייקענען — ער האָט עס פאַרדינט גאַנץ כשר: מען דאַרף נישט ריידן קיין נאַרישקייט, מען דאַרף נישט לאַכן פון אַזעלכע זאַכן. דאָך אָבער איז אַ גרויס רחמנות אויף אים, ער האָט דאָך אַ ווייב און קינדער, און וויפיל איז עס דער שיער צו מוטשען אים? דעריבער מוזן מיר אַלע גיין צו ר׳ ברוך בעל־שם, מיר וועלן אים צוזאָגן אַ שיינעם פדיון און בעטן אים בכבוד, ער זאָל פון זיינעטוועגן מתפלל זיין, און דער אומגליקלעכער חזן זאָל, לפחות, אַרויס בשלום פון אונזער שטאָט".

דעם רבס ווערטער האָבן פיל־וויניק געווירקט אויף די פרנסי־חדשים און זיי זיינען צוזאַמען אַוועק צו דעם בעל־שם. זיי האָבן אים דערוויסט ביי זיך אין חדר, וואו ער האָט געדאַוונט מיט אַ מנין און האָט בעת מעשה געזאָגט „שלום עליכם" מיט גרויס דבקות און התלהבות.

זיי האָבן זיך געגנוג אָנגעוואַרט, ביז ער האָט געענדיקט און געעפנט די אויגן.

דער בעל=אַכסניא האָט זיי פאָרגעשטעלט פאַר אים.

אָבער מיינע טייערע לעזער, מיר ווילן דאָ אויסמיידן דעמדאָזיקן צערעמאָניאַלן שמועס צווישן דעם בעל=שם און דעם רבל, וואו איינער האָט לויטער געחנפעט דעם צווייטן, און אַ פשיטא שוין די תורות, וואָס זיינען געפאַלן דערווייל צווישן זיי ביידן, וואָס נישט נאָר די פרנסי=חדשים האָבן נישט פאַרשטאַנען דערפון קיין איין וואָרט, ווייל מען האָט בלויז געשמועסט קבלה=זאַכן, נאָר אַפילו זיי אַליין האָבן אויך גאָרנישט פאַרשטאַנען.

די חשובע שטאָטלייט האָבן געמאַכט אַ שמועס וועגן דעם חזן, און דער בעל=שם האָט זיי געזאָגט:

„האַלט מיך נישט פאַר קיין נוקם ונוטר. איך האָב אים באַלד מוחל געווען זיינע רייד, וואָס ער האָט גערעדט אויף מיר. איך בין פון מיינע לאַנגע יאָרן אַ מעביר על מדותי, און פאַרקערט, ווען איך וואָלט נישט מתפלל געווען וועגן דעם, וואָלט דאָס גאַנצע שטעטל אומגעקומען. איר ווייסט דאָך, אַז מיר, יידישע קינדער, זיינען ערב איינער פאַר דעם אַנדערן, און דער חזן דאַרף מיר נאָך דאַנקען, וואָס איך האָב אויסגעבעטן פאַר אים אַ קליינע שטראָף אויף אַ קורצע צייט, נישט אָבער, חלילה, פון נקמה וועגן, נאָר כדי אים מתקן צו זיין, דאָס הייסט אַראָפּנעמען פון אים דעם פלעק פון לשון=הרע. דאָס איז אייגנטלעך די כונה פון אַלע עונשים אין גיהנום, וואו עס ליידן די רשעים נישט פאַר נקמה, חלילה, נאָר צו לייטערן זיי פון זייערע עונות, ווי מען לייטערט זילבער אין פייער. דאָס איז אַפילו אַ צו טיפער ענין, אַז מען זאָל קאָנען איצט שמועסן איבער אים, אָבער איך וועל אייך זאָגן אין קורצן, אַז ווען נישט איך, וואָלט אויף דעם חזן נגזר געוואָרן, ער זאָל נאָך זיין טויט מגולגל ווערן אין אַ כלב אויף לאַנגע יאָרן... איך האָב אָבער געבעטן פאַר אים, וועט ער עס אָפּפּטרן מיט אַ קורצער צייט, אָבער אַזויווי איר זייט שוין געקומען צו מיר, ווייל איך אייך נישט אַוועקלאָזן מיט

לײדיקע הענט. איך װעל אים, צוליב אײך, מתקן זײן, אז דער זכות פון שבת װעט מיר שױן בײשטײן דערבײ. דאָס װעט אים בלױז פאַרבעסערן, אָבער נישט אינגאַנצן געזונט מאַכן. גענוג װעט זײן פאַר אים, אַז ער װעט אױפהערן דערװײל צו קריכן אױף אַלע פיר און צו װאיען, צו בילן, װי אַ הונט. רײדן אָבער װעט ער ערשט אָנהױבן נאָך שבת און זינגען װעט ער ערשט קאָנען הלואי אין אַ חודש אַרום. און דאָס איז דערפאַר, װײל דאָרט אױבן איז מען בײז אױף אים, װאָס בשעתן דאַװנען װיל ער געפעלן מיט זײן זינגען די נשים... בײ אַלעם דעם װעט ער נאָך אַ צײט לאַנג צושטאַמלען אַ ביסל, װײל ער האָט זיך זײער פיל פאַרזינדיקט מיט דער צונג. אָבער גענוג צו רײדן, רבותי, די ליכט װעלן בײ אײך אױסגײן. נאַט אײך מײן טלית, שפרײט אים אױס איבער אים, װעט ער װערן פון אַ הונט צוריק אַ מענטש, און גײט אײך אַהײם בשלום".

האָבן זײ גענומען זײן טלית און האָבן אים באַלד אױסגעשפרײט איבער דעם חזן, װי דער בעל-שם האָט זײ געהײסן, און מען האָט שױן געזען בחוש, װי ער ענדערט זיך און בעסערט זיך און װערט רואיקער.

אין אַ האַלב שעה צײט איז ער שױן געשטאַנען אױף די צװײ פיס װי אַ מענטש, און אַז מען האָט אים געשטעלט אַ שטול, האָט ער זיך שױן געקאָנט זעצן, הגם ער האָט זיך אָנגעהאַלטן אָן די הענטלעך פון שטול, און אַז ער איז נאָכמער געקומען צו זיך, האָט ער אָנגעהױבן צו פאַרריכטן זיך די באָרד און פאות און אַרומצעװישן זיך דאָס געזיכט און האָט אַפילו געװאָלט עפּעס זאָגן, אָבער עס גײט נישט. נאָר ער האָט שױן געהאַט אַזױפיל שכל, אַז ער האָט זיך געקאָנט דערקלערן דורך רמזים.

אַז ער האָט געװאָלט, מען זאָל אים געבן אַ שנאַפּס, האָט ער זיך אַ שנעל געטאָן אין גאָרגל, עסן, — האָט ער צוגעלײגט דעם פינגער צום מױל, שלאָפן — האָט ער צוגעלײגט די האַנט צו דער באַק און האָט דערבײ אַ נויג געטאָן מיטן קאָפּ.

די אורחים אין דוראַטשעסאָק.

קורץ דערפון, אין פאַרלויף פון אַ פּאָר שעה איז ער געוואָרן אַ מענטש, ווי אַלע, און עס האָט אים מער נישט געפעלט, ווי דער דבור. עס איז אים נישט געבליבן דאָס מינדעסטע פון אַ הונט, מער נישט ביים עסן, זיצנדיק ביים טיש צו מיטאָג, שבת נאָכן דאַוונען איז ער איבערגעפאַלן אַלע שפּייזן, וואָס איז דערלאַנגט געוואָרן צו טיש, ווי אַ הונגעריקער הונט און האָט עס אויפגעפרעסן ביז איין פּיצעלע. דערצו האָט ער נאָך צעבראָכן מאַנכע כלים אויך. מען האָט עס אַפילו באַלד געמאָלדן דעם בעל-שם, אָבער יענער האָט גאָרנישט געמאַכט דערפון.

„דאָס איז נאָר בלויז אַ פאַרדינטער עונש ביי אים, — האָט ער געזאָגט, — ווייל ער עסט אויף התונות און בריתן נישט לשם מצוה... איצט לאָזט מען דעם בעל-חוב אויפמאָנען זיינע חובות. איר זאָלט וויסן, אַז מען פירט זיך אויבן, ווי דאָ אונטן. אַז איינער פאַלט שוין אַריין אין די הענט פון דער פּאָליציי פאַר אַ חטא, רעכנט מען זיך שוין אָפּ מיט אים פאַר אַלע איבעריקע חטאים“.

עס פאַרשטייט זיך, אַז דער בעל-שם איז דורך דערדאָניקער געשיכטע זייער בתקדש געוואָרן אין שטאָט, און מען האָט אין אים שוין געגלויבט, ווי אין אַ נביא, ווי אין אַ צדיק, און אַ גאַנצן שבת צו נאַכט איז מען צו אים געגאַנגען מיט פּדיונות, מיט געלט, מיט מתנות, און ער האָט אויסגעטיילט זייער פיל קמעות אין סגולות.

עס זיינען אויך געקומען פיל קריסטלעכע פרויען מיט געלט, מיט מתנות און זענען אַוועק פון אים מיט גרויס התפעלות, וואָרום ער האָט זיי אויך צוגעטראָפן און געגעבן גוטע עצות.

אויף מאָרגן, דאָס הייסט, זונטאָג בשעת דער בעל-שם האָט שוין געוואָלט אַוועקפאָרן, האָבן אים קהל זייער אָרנטלעך באַפרידיקט פאַר דעם, וואָס ער האָט מגין געווען אויף זייער שטאָט, אַזוי, אַז עס האָט מער נישט געשאַדט ווי דער חזן אַליין.

די גרעסטע נדבה האָט ער אָבער באַקומען פון דעם בעל־אַכסניא, וואָס איז שוין איצט פאַרזיכערט געווען מיט אַ קדיש.

דער מלמד האָט אים מחילה געבעטן פאַר אַלע אין די אויגן.

„איך ווייס, — האָט ער צו אים געזאָגט, — אַז איך האָב פאַרדינט דעמזעלביקן פסק, וואָס דער חזן, נאָר אייערע עניוות, אייער קדושה האָט אויף מיר מגין געווען. אַלזאָ, פון אַצינד אָן בין איך אַ מאַמין אין קבלה און אין בעלי־שמות“.

דער בעל־שם האָט זיך דערביי געגלעט די באָרד און געשמייכלט און האָט אים געזאָגט פאַרן אַוועקפאָרן:

„לעונך וחטאתך תכופר. דיינע זינד האָבן שוין געמיטן פון דיר און דיין חטא איז דיר שוין פאַרגעבן געוואָרן“.

אַ גרויסער עולם, יידן און ווייבער, האָבן אים באַגלייט און ביים שיידן זיך מיט אים האָבן זיי אים מבטיח געווען, אַז זיי וועלן דעם חזן נישט באַצאָלען און וועלן אים ביי אַלעם דעם באַצאָלן, ווי ער וואָלט ביי זיי געדאַוונט. לבד וואָס זיי וועלן אים באַצאָלן פאַר דעם שבת, וועלן זיי אים אויך אויסהאַלטן ביי זיך, ביז ער וועט אָנהויבן צו ריידן, און דאַן וועלן זיי אים אָפּשיקן אַהיים אויף זייערע הוצאות.

און זיי האָבן באמת געהאַלטן וואָרט, ווייל לבד וואָס זיי זיינען געווען גרויסע מאמינים, זענען זיי אויך געווען זייער ערלעכע לייט.

אַרום דינסטאָג, מיטוואָך האָט דער חזן אָנגעהויבן צו ריידן. ער האָט זיי דערציילט, אַז אַלץ, וואָס דער בעל־שם האָט אויף אים געזאָגט, איז אַן אמת, און האָט אַרויסגענומען פון דעם דאָרטיקן רב, וואָס איז אויך אַ שטיקל בקי אין דידאָזיקע זאַכן, תיקונים און תשובות, און איז זיך אַוועק פון דאָרט מיט אַ רעכטן גראָבן גראָשן.

אין אַ פּאָר וואָכן אַרום זיינען זיך געקומען צו פאָרן אַ פּאָר אורחים צום אונזער בעל־אַכסניא. זיי האָבן געהאַלטן שבת ביי אים, און האָבן דערציילט דיזעלביקע וואונדער פון אַ בעל־שם מיט אַ חזן, וואָס איז געשען ערשט פאַראַכטאָגן אין זייער

שטעטל לאַכמאָץ. דאָרט האָט אויך פּאַסירט פּונקט דאָס אייגענע, וואָס דאָ, און אַז ער האָט זיך בּיט זיי גוט פאַנאַנדערגעשמועסט וועגן דעם, האָט זיך שוין אַרויסגעוויזן קלאָר אויפן טעלער, אַז דאָס זיינען געווען דיזעלביקע יידן, וואָס דאָ, און אַלע האָבן באַלד פאַרשטאַנען דעם שווינדל.

עס איז איצט געווען קלאָר, אַז דער בעל-שם מיטן חזן זיינען געווען פּשוטע שווינדלער, און נישט דער איז אַ בעל-שם און נישט יענער איז אַ חזן, און אין שטעטל האָבן אַלע אַראָפּגעלאָזט די נאָז פאַר חרפּה...

די בעל אַכסניאטע האָט שוין אויפגעדערט צו טראָגן. די מאַנען פון די עגונות זיינען געבליבן אויף זייערע ערטער, די קראַנקע האָבן זיך אָנגעהויבן צו קורירן ביי דאָקטוירים, און האָבן זיך אַפילו אָנגעהויבן צו שעמען מיט דעם נאָמען פון זייער שטאָט „דוראַטשעסאָק“. מען האָט שוין אָנגעווענדט צו זיי דאָס באַוואוסטע שפּריכוואָרט : „הם נאים לשם עירם ושם עירם נאה לשמם, דאָס הייסט — זיי פּאַסטן פאַר דעם נאָמען פון זייער שטאָט, און דער נאָמען פון זייער שטאָט פּאַסט פאַר זיי.

נו, מיינע טייערע לעזער, ווען מיר האַלטן שוין איינמאָל אין לאַכן פון דער שטאָט דוראַטשעסאָק ווען מיר שוין אויך, פאַרבייגייענדיק, אַ לאַך טאָן פון כעלם, וואָס ליגט טאַקע נישט ווייט פון דאָרט, דאָס הייסט, פון דוראַטשעסאָק.

אין די פאַרצייטיקע יאָרן, בשעת דער לעבעדיקער עולם פלעגט באַזוכן די שול ביי טאָג, ווי דער טויטער עולם ביי נאַכט; בשעת די בעלי-מלאכות, וואָס פלעגן בויען גלייכצייטיק צוויי שטעט עטלעכע מייל ווייט פון איינאַנדער פלעגן זיך דערלאַנגען איינער דעם אַנדערן די געצייג, שמעקן טאַבאַק פון איין טאַ-באַקערקע און זאָגן איינער דעם אַנדערן לחיים ביי אַ שנעפּסל, האָט שוין כעלם געהאַט אַ שם פאַר אַ שטאָט פון גרויסע נאַ-ראָנים. מען פלעגט דערציילן פון זיי גרויסע ווילדע נארישקייטן. מען האָט דערציילט, אַ שטייגער, אַז אין אַ געוויסן יאָר, ווען עס האָט פאַרפעלט זאַלץ, האָבן זיי אויף אַ שטיק ליידיקע פעלד,

וואָס זיי האָבן אָפּגעקויפט פאַר אַ בית־עולם, פאַרזייט זאַלץ און האָבן זיך געריכט צו פאַרדינען אָן דעם פיל מער, ווי פון קבורה־געלט. קוים אָבער האָבן זיי פאַרזייט דאָס זאַלץ, זיינען ווילדע חיות — בערן און וועלף איבערגעפאַלן דאָס זאַלץ און האָבן עס אויסגעלעקט.

עס פאַרשטייט זיך, אַז דאָס האָט דעם דאָרטיקן קהל זייער פאַרדראָסן, האָבן זיי געמאַכט אַ גרויסע אַסיפה, און עס איז ביי זיי געבליבן, אַז מען זאָל מאַכן אויף די חיות אַ געיעג, און אַלע, סיי גרויס און קליין, זאָלן אַרויס קעגן די חיות מיט קאָטשערעס און לאָפּאַטעס.

אַזוי־אַרום איז געוואָרן אַ מוראדיקער געשלעג, אין וועלכן עס זיינען אומגעקומען אָדער פאַרוואונדעט געוואָרן פון ביידע צדדים זייער פיל.

דאָך אָבער האָט מען קיין חרטה נישט געהאַט דערויף, ווייל מען האָט זיך געהאַלטן טריי ביי דעם אַלטן שפּריכוואָרט: „וואו מען האַקט האָלץ, דאָרט פאַלן שפּענער“ און ווידער:

„נאַ טאָ וואָינאַ“ דאָס הייסט, ווי קאָן זיין אַ מלחמה אָן פאַרוואונדעטע? איין זאַך האָט זיי אָבער שטאַרק באַזאָרגט.

מען האָט געפונען צווישן די, וואָס זיינען נהרג געוואָרן, איינעם אָן אַ קאָפּ, און מען האָט אים נישט געקאָנט דערקענען. אויב אַזוי, קען דאָך בלייבן זיין ווייב אַן אייביקע עגונה?

האָט מען באַלד דערויף אַוועקגעזעצט דעם בית דין, און זיי האָבן געלאָזט אויסרופן מיט אַ חרם, אַז יענע פרוי, וואָס ווייסט נישט, צי איר מאַן לעבט, צי ער איז אומגעקומען, זאָל זיך מעלדן צום בית דין.

צום גרויסן טרויער פון דער גאַנצער שטאָט האָט אָבער האָט זיך דוקא געמאָלדן די רביצין.

„אוי, איך בין די איינציקע, — האָט זי זיך אָפּגערופן צו זיי, — וואָס איך ווייס נישט, צי מיין מאַן לעבט צי נישט“.

„גוט, ליבע רביצן, — האָט געזאָגט דער ראש בית־דין, — מיר האָבן איינעם אַ דערהרגעטן ביי אונז, וואָס וועגן אים האָט

זיך נאָך קיינער נישט געמאָלדן, קאָן זיין, אַז דאָס איז אפשר איי־ער מאַן. זאָגט אונז אַ סימן אויף אים און נעמט אייך אַן אַנדערן. זאָגט אונז נאָר, צי אייער מאַן איז געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ".

„דאָס, רבותי, — האָט זי זיך אָפּגערופן, — קאָן איך נישט וויסן, ווייל אַ גאַנצן טאָג האָב איך אים נישט זוכה געווען צו זען. ער פלעגט זיצן איינגעשלאָסן אין זיין חדר מיוחד און געלערנט, און ביינאַכט איז דאָך פינסטער, אין קאָן אייך דערי־בער גאָרנישט זאָגן דערויף".

„אויב אַזוי, — האָט דער ראש בית־דין געזאָגט, — זאָל מען שיקן פרעגן אין בית־מדרש, וואו אייער מאַן פלעגט דאַווענען. אַהין פלעגט ער דאָך שוין קומען בייטאָג".

— „דאָס איז אַ שכל", — האָט זיך די רביצן אָפּגערופן.

האָט מען אַהין געשיקט פרעגן, אָבער מען האָט דאָרט אויך נישט געקאָנט דערגיין, צי איז ער געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ. דער שמש פון בית־מדרש האָט געענטפערט:

„מיר קאָנען עס נישט וויסן, ווייל ער פלעגט תמיד קומען מיט דעם טלית איבערן קאָפּ".

האָט מען געשיקט פרעגן — דעם בעדער, דען ווער קאָן נאָך בעסער וויסן פון אים? אין באָד גייט מען דאָך שוין נישט מיט אַ טלית איבערן קאָפּ? פאַרקערט, מען גייט דאָרטן איינגאַנצן מוכער־נאַקעט, קאָן ער זיין דער בעסטער עדות.

אָבער ביי אַלעם דעם האָט דער בעדער געענטפערט, אַז ער ווייסט אויך גאָרנישט.

„וואָלט מען ביי מיר פרעגן אויף אַן אַנדער סימן, וואָלט איך תיכף געענטפערט, ווי די מעשה איז באמת. ווייל מען גייט דאָך אין באָד נאַקעט, קאָן איך עס אַלץ באַטראַכטן און וויסן, אָבער בנוגע צו דעם סימן, צי איז ער געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ, דאָס קאָן איך גאָרנישט וויסן, ווייל אין מרחץ ביי מיר איז אַ קאָפּ פון אַ מענטשן נישט צו זען. דער רויך, וואָס שטייגט אַרויף אויבן צום באַלקן, פאַרדעקט אַלע נמעטשן

די קעפּ, די העלזער ביז די אַקסלען, און, אפשיטא שוין, האָב איך נישט געקאָנט זען דעם רב, וואָס איז דער מער מיט זיין קאָפּ. אַפילו זיין פרוי און די בית־המדרשניקעס ווייסן דאָך נישט, צי ער האָט געהאַט אַ קאָפּ, צי נישט".

„ווייסט איר וואָס? — האָט זיך אַריינגעמישט איינער פון די דיינים. — לאָמיר וואַרטן נאָך אַ פּאָר טעג, ביז ער וועט אָנהויבן גיין צו חלום דעמאָלט קאָן מען עס שוין וויסן אויף קלאָר, ווייל מען וועט דאָך שוין זען, צי איז ער מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ".

„אָט זייט איר מיר אַ חכם! — האָט אים אָפּגעענטפערט דער ראש בית־דין, — צו חלום גייט מען דאָך ביינאַכט, אין־דערפינסטער, וועט מען דאָך ווייטער נישט וויסן. די רביצן ווייסט דאָך טאַקע נישט, צי איז ער געווען אָן אַ קאָפּ, צי מיט אַ קאָפּ בלויז דערפאַר, ווייל ער פלעגט מער נישט קומען צו איר ווי ביינאַכט, אינדער פינסטער".

קורץ דערפון, מען איז משוגע געוואָרן קלערנדיק, ווי מען זאָל עס דערגיין, ביז דער ראש בית־דין איז געפאַלן אויף אַ המצאה:

„ער האָט דאָך געמאַכט אַ סך ספרים, — האָט ער געזאָגט, — לאָמיר זיי דורכלערנען, וועלן מיר זען, צי ער האָט געהאַט אַ קאָפּ, צי ניין".

דידאָזיקע עצה איז אַלעמען זייער געפעלן געוואָרן. יעדער דיין האָט דורכגעקוקט זיינעם אַ ספר, און אַלע האָבן איינשטימיק איינגעזפונען, אַז ער האָט גאָר קיין קאָפּ נישט געהאַט... דעמאָלט איז געבליבן, אַז דאָס איז דער רב אין מען האָט עס איבערגעגעבן זיין פרוי...